BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Garabet IBRĂILEANU

II

SCRIITORI ROMÂNI

LITERA

biblioteca școlarului

Garabet
IBRĂILEANU

SCRIITORI ROMÂNI

LITERA INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

REFERINŢE CRITICE

G. Ibrăileanu n-a scris decât puţină critică propriu-zisă şi aceea despre autorii preferaţi. Stilul ei vorbit, repezit, o face neatractivă. Impresia primă e a unei oarecare vulgarităţi în expresie, a lipsei de fineţe. Şi, dimpotrivă, fineţea e calitatea dominantă a criticului. Lipsit de darul de a sugera prin cuvânt impresia şi de o suficientă cultură pentru a încadra faptul în serii istorice şi a-i da vizibilitate, Ibrăileanu se sileşte să argumenteze emoţia estetică, să ergoteze. Pentru cine are gustul infinitului mic, talentul este învederat, el emite valuri, valuri de consideraţii, de asociaţii şi de distincţii, lăsând în drum o mulţime de paranteze şi întorcându-se spre a pune numeroase note, aplicând la critică, cu anticipare, metoda de evocare a lui Proust. Abia după ce opera a fost făcută bucăţi pe masa de disecţie, criticul, plin de sânge pe mâini, izbuteşte a-i pune diagnosticul, niciodată în chip scurt, totdeauna în spiritul adevărului. În rebarbativele lui critice, Ibrăileanu a spus cele mai fundamentale lucruri despre un scriitor şi rămâi surprins să găseşti un lucru, evident abia azi, bănuit cu mult înainte. El a observat elementul monologic din opera lui Creangă, faptul că povestitorul nu scrie, ci "spune" fiind realist în basm şi ignorând cu totul invenţia fantastică. În chipul acesta, trecând peste asemănări superficiale, a respins apropierea între Creangă şi Sadoveanu, acesta din urmă poet. Analizând dificultuos **Pe lângă plopii fără soţ**, cam în modul analizei psihologice a lui Gherea, Ibrăileanu stabileşte uimitor structura romanţelor lui Eminescu. În prima parte a romanţei găseşte, definite sărac, situaţii eterne şi deci banale, în a doua — întoarcerea neaşteptată înspre planul metafizic, suspinătorul de toate zilele devenind un Hyperion enigmatic în conflictul cu ordinea terestră. Ibrăileanu dă prea multă importanţă unor

autori mai puţin importanţi, însă din delicateţe, spre a evita deciziunile grele şi a se face înţeles, precum analizează prea încet, în stil de proces-verbal de dezbateri, un autor însemnat, cum e cazul cu studiul asupra lui I. Al. Brătescu-Voineşti. Însă trebuie să se ţină seamă de faptul că Ibrăileanu vorbeşte şi el cu textul înainte, revenind, răzgândindu-se, rătăcindu-se intenţionat, făcându-şi singur examenul de conştiinţă. El e cel mai puţin orator dintre critici, oferind cititorilor nu compuneri şi sentinţe, ci prezenţa intelectului său în mijlocul înaintărilor şi îndoielilor.

GEORGE CĂLINESCU, **Istoria literaturii române de la origini până în prezent**. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Minerva, Bucureşti, 1986, p. 666—667.

Ibrăileanu fusese elevul Şcolii normale superioare din Iaşi, o instituţie care a dispărut poate prea devreme. Tânărul simţea vocaţie pentru studiul ştiinţelor naturale şi ar fi putut deveni un bun biolog sau medic. Dar în secţia ştiinţifică a Şcolii normale superioare nu mai erau locuri libere în momentul în care Ibrăileanu îşi începea studiile înalte. A intrat deci în secţia literară. "*Ce am eu de a face cu literatura?* — mă întreba Ibrăileanu cu o modestie din care nu lipsea urma unei cochetări vizibile. *Opera literară este pentru mine un obiect de observaţie. Privesc acest obiect cu atenţie, îl întorc pe toate feţele, îl leg de cauzele lui, aşa cum aş face cu o specie animală sau cu un fenomen fiziologic.*" Sunetul nu era cu totul nou. Il mai auziseră contemporanii lui Sainte-Beuve şi ai lui Taine. Multă vreme lucrările lui Ibrăileanu s-au situat pe linia vechii critici biografice şi explicative, aşa cum aceasta se formase către mijlocul veacului trecut, odată cu pătrunderea metodelor naturalistice în studiul literaturii. "*Dvs., criticii din Bucureşti, sunteţi mai artişti*, continua Ibrăileanu, *când scrieţi, se vede bine că doriţi să plăceţi. Intenţia de a face stil nu vă este străină. Iată-l pe Lovinescu.Vanitatea literară este evidentă la el. În ce mă priveşte, eu compun un articol de critică aşa cum aş scrie o carte poştală. Scriu ce am constatat şi nu mai mă preocup de rest. Sunt om de ştiinţă. Nu mă simt deloc literat. Nu aparţin tagmei voastre.*" De la un timp concepţia critică a lui Ibrăileanu nu a evoluat.

Lucrarea lui, înţeleasă mai înainte ca prelungire a ştiinţelor biologice şi sociale, se deschidea din ce în ce mai mult problemei estetice a formei. Întâlnirea cu Paul Zarifopol poate să nu fi fost cu totul străină de noua îndrumare. Zarifopol revenise în ţară, după o lungă perioadă de formaţie în Germania, înarmat cu cele mai noi metode ale esteticii şi filologiei. Punctul său de vedere era strict estetic şi hedonist. Îi plăcea literatura "amuzantă" şi devenea impacient faţă de sociologismul şi filozofismul literar, pe care, înaintea lui Ibrăileanu, îl practicase cu atâta răsunet socrul lui Zarifopol, C. Dobrogeanu-Gherea. "*Domnule Zarifopol,* îi spune într-o zi directorul "Vieţii româneşti", *mi se pare că aşa-zisa critică estetică nu este deloc rentabilă. Cu observaţii de formă poţi compune un paragraf, dar nu poţi umple un întreg articol de critică.*" Cu toate acestea, de la o vreme, el se lasă cucerit de interesele problemei stilistice, a cărei urmărire poate da criticului satisfacţia de a putea aplica metode minuţioase şi exacte. Paginile **Studiilor literare** sunt produsul acestei orientări.

TUDOR VIANU, *Jurnal*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1961, p. 19—21.

Cartea de literatură avea în ochii lui (Ibrăileanu) existenţa unei fiinţe vii, faţă de care ai sentimentele pe care le ai faţă de o fiinţă vie. Amintirile din lectură îi erau tot aşa de puternice ca şi amintirile din viaţă. Vorbea despre personajele fictive ca despre nişte oameni pe care i-ar fi cunoscut în viaţa de toate zilele; ele se desprindeau din filele cărţilor, stăteau de vorbă cu dânsul, i se destăinuiau şi nu rareori îi spuneau ceea ce scriitorul care le crease nu spusese cu vorbele lui, ci lăsase numai să se înţeleagă. Pătrunderea critică a lui Ibrăileanu era făcută mai ales din această însuşire a lui, de a se face confidentul personajelor scriitorului şi, totodată, confidentul scriitorilor pe care îi citea şi cu care se împrietenea prin lectură, fără să aibă nevoie să le cunoască numaidecât biografia. Trebuie pentru aceasta multă imaginaţie, aş spune că trebuie tot atât de multă cât îi trebuie scriitorului. Recitirea dădea lui Ibrăileanu toate emoţiile unei reîntâlniri, pe care, aşa cum singur spunea, şi-o pregătea cu grijă, oprindu-se, de exemplu, din lectură când ştia că se apropie un pasaj

emoţionant, întârziindu-şi bucuria revederii cu presimţirea acestei bucurii, prilej şi aici de subtile emoţii preliminare, în timpul cărora trăia în închipuire pasajul pe care avea să-l recitească, la fel ca un meloman care, pregătindu-se să asculte o bucată cunoscută şi preţuită, şi-o cântă mai întâi în minte. Această pasiune a lecturii, acest stil al lecturii, acest mod de a citi, care era la el un mod de viaţă, l-a făcut să adune în volumele sale de critică literară, cu câteva mărunte excepţii, studii şi articole despre scriitorii şi operele care îi satisfăceau în chipul cel mai plăcut pasiunea lecturii, îi dădeau cel mai bun prilej să-şi exercite stilul său de cititor, modul său de a trăi un fapt de lectură cu vigoarea cu care cineva trăieşte un fapt de viaţă. Tot din cauza aceasta şi-a lăsat articolele polemice nestrânse în volum, lucru explicabil şi prin faptul că polemicile sale erau îndreptate împotriva unor critici şi istorici literari care cultivau atitudini şi doctrine cu care nu se împăca...

AL. PHILIPPIDE, **Consideraţii confortabile**, II, Editura Eminescu, Bucureşti, 1972, p.222—223.

Autorii favoriţi ai lui Ibrăileanu înainte de primul război mondial **(Scriitori şi curente**, 1909; **Note şi impresii**, 1920**)** au fost Sadoveanu şi Brătescu-Voineşti. Pe aceştia, ca şi pe Goga, deşi debutaseră în reviste de altă orientare, "Viaţa Românească" i-a prezentat de la început ca reprezentanţi ai curentului poporanist realist, opus romantismului idilizant de la "Sămănătorul". Pe Mihail Sadoveanu, Ibrăileanu a trebuit să-l apere întâi de eticismul clasicizant al lui Sanielevici, demonstrând perfecta moralitate a primelor sale scrieri. Particularitatea tipului ţărănesc sadovenian constă, după Ibrăileanu, în "rezistenţă şi tăcere", însuşiri care l-au păstrat pe acest pământ în ciuda migraţiilor şi invaziilor. Din nefericire, Ibrăileanu şi-a oprit analiza operei sadoveniene în 1926. Lui I. Al. Brătescu-Voineşti, Ibrăileanu i-a închinat aproape o scurtă monografie, cu pagini de analiză sociologică şi psihologică, situând însă în centrul creaţiei prozatorului nu cea mai caracteristică nuvelă **(În lumea dreptăţii)**. Din cauza tezismului, a respins pe C. Sandu-Aldea şi a gustat mai puţin pe Spiridon Popescu şi Jean Bart, al căror poporanism era prea manifest, apreciind

mai mult pe Hogaş, Pătrăşcanu şi Galaction, la care tendinţa poporanistă e aproape neglijabilă. Partizan nu a fost Ibrăileanu în critica sa decât în sensul că, îndeosebi după primul război mondial, a vorbit aproape în exclusivitate de scriitorii din jurul "Vieţii Româneşti" şi numai sporadic de alţii. A urmărit cu atenţie scrisul feminin şi a valorificat cel dintâi proza de introspecţie a Hortensiei Papadat-Bengescu, "miracolul încântător de forme, de culori, de imagini" din poezia Otiliei Cazimir, descripţia minuţios realistă a sufletelor delicate din proza Luciei Mantu sau pictura viguros realistă a sufletului rural feminin din Voica de Henriette Yvonne Stahl...

AL. PIRU, **Istoria literaturii române**, Editura "Grai şi suflet — Cultura naţională", Bucureşti, 1994, p. 150.

Ibrăileanu nu a avut o concepţie dogmatic profesorală care să-i impună un demers unilateral deductiv. Aflăm în opera sa un echilibru între normă şi abatere, condiţie în fond a originalităţii. Pornind de la individualul operei, îi va găsi justificările prin raportările (generalizările) la model, prin instituirea, ca normă, a noutăţii de viziune şi procedeu. Nu respinge *a priori* un stil, un procedeu ori teme, atitudini. El percepe ansamblul structurilor unei opere. Lipsa de stil a prozei lui Brătescu-Voineşti este aparentă şi sesizabilă doar la nivelul propoziţiei. A pretinde un stil imagé, colorat, plastic unui scriitor cu structură morală, cu o concepţie filozofică constituie, după Ibrăileanu, o eroare. Şi epicul social, tocmai pentru că angajează spiritul de observator al autorului, nu trebuie judecat după performanţa stilistică. Să se observe pertinenţa perspectivei critice. Se dă ca exemplu cazul lui Rebreanu, "atacat pentru lipsa de artă a operei sale, adică pentru un stil adecvat viziunii organice a romanelor sale". Lui Rebreanu îi sunt opuse temperamentele artistice, cei care văd "individualul, şi-l văd sub categoria pur estetică", precum Dl Anghel şi Arghezi. Criticul distinge categorii estetice: poet/artist; creaţie/analiză; raport/aspect; temperament/operă pentru a stabili cu claritate valoarea literară, expresie a adecvării formei la fond.

ION DUNĂ, **Opera lui Ibrăileanu**, Editura Minerva, Bucureşti, 1989, p. 119.